

Evaluatie Aandachtsgebieden Stellingwerven

Leren van 14 jaar projecten

Evaluatie Aandachtsgebieden Stellingwerven

Leren van 14 jaar projecten

Janine Mulder
Sterre Wolthuizen

DATUM 29-8-2024

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
1.1	Achtergrond	3
1.2	Onderzoeksaanpak	4
1.3	Leeswijzer	4
2.	Aandachtsgebieden Stellingwerven	5
2.1	Ooststellingwerf	5
2.2	Weststellingwerf	7
2.3	Inzichten uit monitoring	7
2.4	Resultaten en effecten	9
3.	Conclusies en lessen voor de toekomst	15
	Bijlage I: Bronnen	18
	Bijlage II: Lijst van deelprojecten in de periode 2010-2024	19

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

In 2010 is door de provincie Fryslân gestart met het project Aandachtsgebieden Stellingwerven voor de periode van veertien jaar. In dit project is gezocht naar methoden om sociale, ruimtelijke en economische problematiek te koppelen zodat de problematiek rondom armoedeovererving aangepakt kan worden.¹

Achtergrond van het project was dat in Nederland in 2007 is gestart met veertig 'Vogelaarwijken'.² Daar zat één Friese wijk in Leeuwarden bij. In 2009 is op verzoek van de Provinciale Staten een onderzoek gedaan naar de leefbaarheid in wijken en dorpen in Friesland.³ Uit dit onderzoek bleek dat in Friesland meerdere dorpen en wijken waren waar dezelfde problematiek speelde, zoals generationele armoede, lage (arbeids)participatie en slechte welvaart.

Om deze problematiek aan te pakken volgde een expertmeeting over aandachtsgebieden. Hieruit bleek dat Friesland geen grote problemen had op het gebied van veiligheid, maar wel op sociaal gebied. Om hier wat aan te doen, was een integrale aanpak vereist, waarbij naast het aanpakken van fysieke en sociale achterstanden ook de economische ontwikkeling moest worden meegenomen. Er bestond de wens voor een aanpak voor deze

aandachtsgebieden om vanuit de inwoners te werken (van onderop) én om de inzet voor een langere periode te laten zijn.

Voorwaarde vanuit de provincie Fryslân was dat in ieder geval mensen en stenen verbonden moesten worden, en dat het brede spectrum van zachte en harde maatregelen onderdeel dienden uit te maken van hetzelfde plan van aanpak.⁴

Er is door de provincie gekozen voor de gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf, ofwel de Stellingwerven. In gesprekken komt naar voren dat er is gekozen voor deze gebieden op basis van wensen uit Provinciale Staten.⁵ De gemeenten hebben vervolgens de aandachtsgebieden in hun gemeente gekozen. In Ooststellingwerf ging het om de wijken Oosterwolde-Zuid en het Haerenkwartier en vanaf 2013 ook het dorp Haulerwijk. Weststellingwerf koos voor het dorp Noordwolde.⁶

In 2010 is gestart met het project Aandachtsgebieden Stellingwerven om te zorgen dat:

- Het gemiddelde **inkomen** in de Stellingwerven in zeven jaar tweemaal zo hoog stijgt als het provinciale gemiddelde;
- De **werkloosheid** in de Stellingwerven in zeven jaar daalt naar het provinciale gemiddelde;

¹ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven; Proces/deelprojecten evaluatie.

² De 'Vogelaarwijken' zijn vernoemd naar de toenmalig minister van Wonen, Wijken en Integratie. Andere termen die werden gebruikt waren 'krachtwijken', 'prachtwijken' of 'aandachtswijken'. In 2007 werden veertig wijken aangewezen waar sociale, fysieke en economische problemen speelden.

³ Partoer (2012). Methodiekbeschrijving. Stelling nemen in Stellingwerven.

⁴ Partoer (2012). Methodiekbeschrijving. Stelling nemen in Stellingwerven.

⁵ CDA Statenfractie Fryslân (2009). Inisjatyfútstel Oandachtsgebieten.

⁶ Partoer (2012). Methodiekbeschrijving. Stelling nemen in Stellingwerven.

- De **participatie** van de inwoners in de Stellingwerven stijgt naar het provinciale gemiddelde.

Een aantal uitgangspunten van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven is dat er sprake moet zijn van een integrale aanpak van fysieke en sociale onderdelen, een aanpak van onderop die uitgevoerd wordt in nauwe samenwerking met de inwoners, en het streven naar de inzet van langdurige projecten waarbij de bundeling van verschillende projecten binnen een dorp of wijk belangrijk is.⁷

Op 31 december 2023 is het project Aandachtsgebieden Stellingwerven officieel afgelopen. Een aantal deelprojecten loopt echter nog door in 2024.

1.2 Onderzoeksaanpak

Dit rapport is de eindevaluatie van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. In het onderzoek is een uitgebreide documentstudie uitgevoerd waarbij gebruik is gemaakt van de monitoringsrapportages, metingen en projectkaarten die beschikbaar zijn gesteld. Daarnaast zijn beleidsdocumenten die zijn besproken in Provinciale Staten bestudeerd. De informatie is aangevuld met 15 gesprekken met betrokkenen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de gesprekspartners weer.

Overzicht gesprekspartners evaluatie project Aandachtsgebieden Stellingwerven	
Gemeente Ooststellingwerf	• Dorpencoördinator Haulerwijk • Dorpencoördinator Haerenkwartier • Wethouder
Gemeente Weststellingwerf	• Projectleiders Bestemming Noordwolde • Wethouder
Provincie Fryslân	• Gedeputeerde

⁷ Partoer (2012). Methodiekbeschrijving; Stelling nemen in de Stellingwerven; Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

- Oud-gedeputeerde
 - Beleidsmedewerker
 - Oud-projectleider Aandachtsgebieden Stellingwerven
- Andere organisaties**
- Onderzoeker Domenie doelgericht onderzoek
 - Lid klankbordgroep Haerenkwartier
 - Opbouwwerker Ooststellingwerf Scala Welzijn (Haerenkwartier, Haulerwijk)
 - Coördinator buurthuiskamer Haerenkwartier Leger des Heils
 - Lid plaatselijk Belang Noordwolde
 - Jeugdonderzoeker project Young Leaders - Noorda en Co onderzoeksbureau (Haerenkwartier, Haulerwijk)

Tabel 1. – Overzicht gesprekspartners evaluatie project Aandachtsgebieden Stellingwerven

1.3 Leeswijzer

Dit rapport start met een beschrijving van de twee gemeenten in hoofdstuk 2. Ook geven we de inzichten uit monitoring weer en resultaten en effecten van de deelprojecten in het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. In hoofdstuk 3 staan lessen voor de toekomst beschreven als het gaat om de opzet van het project, het doorlopen proces, de monitoring en de uitkomsten. In bijlage I is een overzicht van bronnen te vinden. Bijlage II bevat een overzicht van deelprojecten per gebied die in eerdere voortgangsrapportages rondom het project Aandachtsgebieden Stellingwerven zijn benoemd zijn.

2. Aandachtsgebieden Stellingwerven

In paragraaf 2.1 en 2.2 bespreken we de uitgangssituatie in de gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf. In paragraaf 2.3 gaan we in op de monitoring per indicator, en in 2.4 bespreken we de resultaten en effecten per aandachtsgebied.

2.1 Ooststellingwerf

Bij de start van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven zijn twee aandachtsgebieden in de gemeente Ooststellingwerf aangewezen. Dit waren de wijken Oosterwolde-Zuid en het Haerenkwartier in Oosterwolde. Na een aantal jaar (vanaf 2013) is ook het dorp Haulerwijk bij het project betrokken als aandachtsgebied.⁸

Oosterwolde (Haerenkwartier en Oosterwolde-Zuid)

In het dorp Oosterwolde zijn vanaf de start de wijken Oosterwolde-Zuid en het Haerenkwartier gekozen voor het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. In deze twee wijken speelden een problematiek die ‘multiprobleem’ genoemd kon worden.⁹ Zo waren bij beide wijken eenzelfde soort kenmerken zichtbaar: een lage kwaliteit van huisvesting, minimale inrichting van de openbare ruimte, veel verhuisbewegingen (een hoog gehalte ‘doorgangshuizen’) en een relatief hoge concentratie van probleemgezinnen, drank- en drugsverslaving, huiselijk geweld, werkloosheid en overerving van armoede.¹⁰

De gemeente hoopte voortgang te boeken op de thema’s rondom (arbeids)participatie, wonen, leefsituatie van kinderen en jongeren en de fysieke en recreatieve infrastructuur.¹¹

Oosterwolde-Zuid

De wijk Oosterwolde-Zuid kenmerkte zich als een wijk waar veel problemen samen kwamen. Voor de start van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven was al begonnen met een wijkvernieuwing. De wijk heeft hierbij een metamorfose ondergaan na de renovatie van de huizen en de fysieke leefomgeving. Na de renovatie bleek dat op de sociale thema’s geen ondersteuning meer werd geboden. Dit bleek een gemiste kans, maar het project Aandachtsgebieden Stellingwerven kon hieraan bijdragen. Tijdens het project Aandachtsgebieden Stellingwerven hebben ze in Oosterwolde-Zuid daarom ingezet op het versterken van de sociale infrastructuur om zo de meerwaarde van de fysieke opknopbeurt te behouden.¹²

Oosterwolde-Zuid was tot het voorjaar van 2019 betrokken als aandachtsgebied. De gemeente zag Oosterwolde-Zuid als een voorbeeld voor het Haerenkwartier. De vertegenwoordiging van bewoners in Oosterwolde-Zuid gaf echter aan geen meerwaarde meer te zien in de betrokkenheid van de wijk bij het project Aandachtsgebieden Stellingwerven omdat daar al grote stappen gezet waren. Zo was de fysieke omgeving al succesvol aangepakt en was er sprake van een goedwerkende bewonerscommissie. De nieuwe fysieke

⁸ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven. Proces-/deelpjectenevaluatie.

⁹ Partoer (2012). Methodiekbeschrijving. Stelling nemen in Stellingwerven.

¹⁰ Partoer (2012). Methodiekbeschrijving; Stelling nemen in de Stellingwerven

¹¹ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

¹² Partoer (2012). Methodiekbeschrijving; Stelling nemen in de Stellingwerven.

omgeving heeft daarnaast andere bewoners aangetrokken, wat ook nieuwe dynamiek in de wijk heeft gebracht.¹³ De gemeente is meegegaan in dit verzoek.

Haerenkwartier

Haerenkwartier is de andere wijk in Oosterwolde die vanaf het begin betrokken is bij het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. Net als in Oosterwolde-Zuid is hier sprake van multiproblematiek zoals hoge cijfers van werkloosheid, verslavingen en een minimale inrichting van de huisvesting. Zo had het Haerenkwartier de laagste SES-score van de gemeente Ooststellingwerf.¹⁴

De missie voor het Haerenkwartier was, net als in Oosterwolde-Zuid, om de neerwaartse spiralen in de wijk te keren. De inzet kwam met name op het gebied van het vergroten van ontwikkelingskansen voor kinderen en jongeren, en bij het stimuleren en behouden van zelfredzaamheid en actief burgerschap van inwoners. Om dit te bereiken, moet bewustwording plaatsvinden bij bewoners, maatschappelijke organisaties en de gemeente. Er is gekozen voor een integrale aanpak met een focus op zowel fysieke als sociale inzet.¹⁵

Haulerwijk

In 2013 is Haulerwijk toegevoegd als nieuw pilotgebied bij het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. In 2017 is in Haulerwijk het eerste grote project begonnen.¹⁶ De situatie in Haulerwijk sloot goed aan bij het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. In Haulerwijk was veel aandacht voor het aanpakken van jeugdproblematiek. De gemeente Ooststellingwerf had positieve ervaringen in Oosterwolde en wilde ook goede resultaten terug zien in Haulerwijk.

Haulerwijk is van oudsher een levendig dorp met een rijk verenigingsleven en veel activiteiten.¹⁷ Het dorp Haulerwijk verschilt echter veel van Oosterwolde qua problematiek. Hoewel Haulerwijk kampt met veel jeugdproblematiek rondom verslaving en overlast, is in het dorp minder sprake van werkloosheid en is sprake van een relatief hoge participatiegraad. In 2013 was in Haulerwijk relatief veel jeugd in de leeftijdsgroep 12-17 en relatief veel huishoudens met een laag inkomen ten opzichte van de gemeente Ooststellingwerf als geheel. Er waren relatief veel meldingen van jeugdoverlast in Haulerwijk. Overlastgevende gedragingen gingen onder andere over rotzooi achterlaten, rondhangen, geluidsoverlast, vernield staatmeubilair en gevaarlijk rijgedrag. Dit manifesteerde zich voornamelijk in het weekend. Het oplossen van deze problemen stond centraal tijdens het project Aandachtsgebieden Stellingwerven.¹⁸

¹³ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage aandachtsgebieden 2018

¹⁴ De SES-WOA score is gebaseerd op gegevens over welvaart, opleidingsniveau en arbeidsmarktaandeel. De gemiddelde SES-WOA score voor Nederland is ongeveer 0. Bij een hogere score zijn inwoners welvarender en/of hoger opgeleid en/of langduriger aan het werk (Kompas Volksgezondheid, 2022).

¹⁵ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven 2018.

¹⁶ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven.

¹⁷ Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven 2020.

¹⁸ Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven 2020.

2.2 Weststellingwerf

Noordwolde

In de gemeente Weststellingwerf is het dorp Noordwolde aangemerkt als aandachtsgebied. Het project heeft de naam ‘Bestemming Noordwolde’ gekregen. In Noordwolde speelt armoedeproblematiek, wat naast economische gevolgen ook sociale problemen met zich mee bracht. Zo zijn er veel bewoners met een laag inkomen, weinig zinvolle dagbesteding, lage mobiliteit en/of verslavingsproblemen.¹⁹ Er is hoge werkloosheid, vooral sinds het wegvallen van de vlechtindustrie in de jaren 70. De woningleegstand die mede hieruit ontstond is voor een groot deel opgevuld door sociaal zwakke gezinnen die weinig binding hadden met het dorp.²⁰ Hierdoor ontstonden economische en sociale problemen, die decennia later nog steeds bestaan. Voor het project Aandachtsgebieden Stellingwerven is de aandacht op verschillende uitdagingen gericht, maar er zijn voornamelijk (deel)projecten georganiseerd op het gebied van fysieke leefomgeving, wonen, werken, jeugd en gezin, infrastructuur, en recreatie en toerisme. Deze onderwerpen zijn met het dorp samen bepaald.

Voorafgaand aan het project Aandachtsgebieden Stellingwerven waren al activiteiten gestart om in Noordwolde de situatie te verbeteren. Zo was het multifunctioneel centrum ‘t Vlechtwerk gerealiseerd, met daarin het Vlechtmuseum en de Vensterschool. Dit heeft een impuls gegeven aan het onderwijs en het verenigingsleven.²¹ Toch bleef ook de zorg over het dorp en haar inwoners, omdat na inventarisatie bleek dat een groot aantal gezinnen met multiproblemen kampte.

Het doel van de gemeente Weststellingwerf voor Noordwolde was om met de inzet van extra middelen, zowel qua menskracht als financieel, de leefbaarheid van het dorp te vergroten en randvoorwaarden te scheppen voor een goed

perspectief voor de toekomst. Er werd zo veel mogelijk gebruik gemaakt van de aanpak van onderop. Ook werd aandacht gegeven aan zowel het aanpakken van de fysieke omgeving als aan het beïnvloeden van gedrag van de bewoners.

2.3 Inzichten uit monitoring

Sinds de start van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven vindt monitoring plaats. In 2011 vond een nulmeting plaats door Partoer. In 2013 en 2016 voerde Partoer een één- en tweemeting uit en maakten ze enkele methodiekbeschrijvingen. Vanaf 2018 vindt de monitoring plaats door Domenie doelgericht onderzoek.

In de periode 2011-2016 werd gerapporteerd aan de hand van zeven thema's met daaronder 46 onderwerpen waarop indicatoren waren geformuleerd. Het ging om indicatoren op het gebied van bevolking, economische ontwikkeling, werk, en kinderen en jongeren.

Sinds 2018 richt de monitoring zich op drie hoofdindicatoren op het gebied van inkomen, werkloosheid en arbeidsparticipatie. Een verklaring voor de andere wijze van rapporteren is dat na de start van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven een economische crisis is ontstaan die veel invloed heeft gehad op de hoofddoelen. In de rapportage uit 2018 staat dat het gebruik van uitsluitend cijfers een onvoldoende beeld geeft van de ontwikkelingen in een wijk die langdurig extra aandacht krijgt en onvoldoende zicht geeft op de succes- en risicofactoren.

Vanaf 2018 is de monitoring daarom meer gericht op het verhaal achter de cijfers.²² In deze paragraaf geven we de inzichten weer op de drie hoofdindicatoren.

¹⁹ Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven 2020.

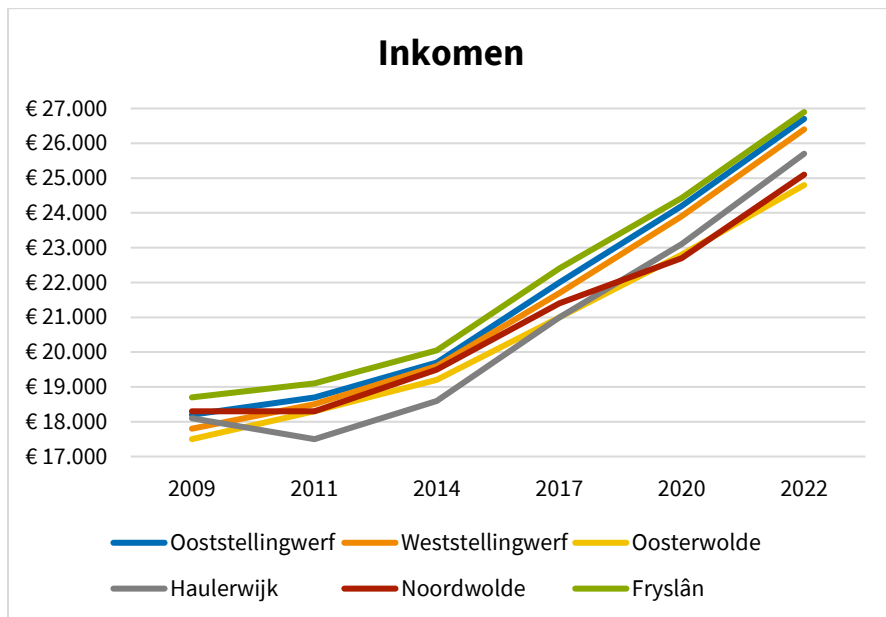
²⁰ Partoer (2012). Methodiekbeschrijving; Stelling nemen in de Stellingwerven.

²¹ Partoer (2012). Methodiekbeschrijving; Stelling nemen in de Stellingwerven.

²² Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven 2018.

Inkomen

Het doel rondom inkomen was om in de aandachtsgebieden een stijging van het gemiddeld inkomen te realiseren die twee keer zo hoog is als de stijging van het provinciaal gemiddelde. Dit doel is niet behaald.

Figuur 1. Trendanalyse inkomen met gemiddeld inkomen per inwoner in euro's. Informatie afkomstig van CBS: kerncijfers wijken en buurten.

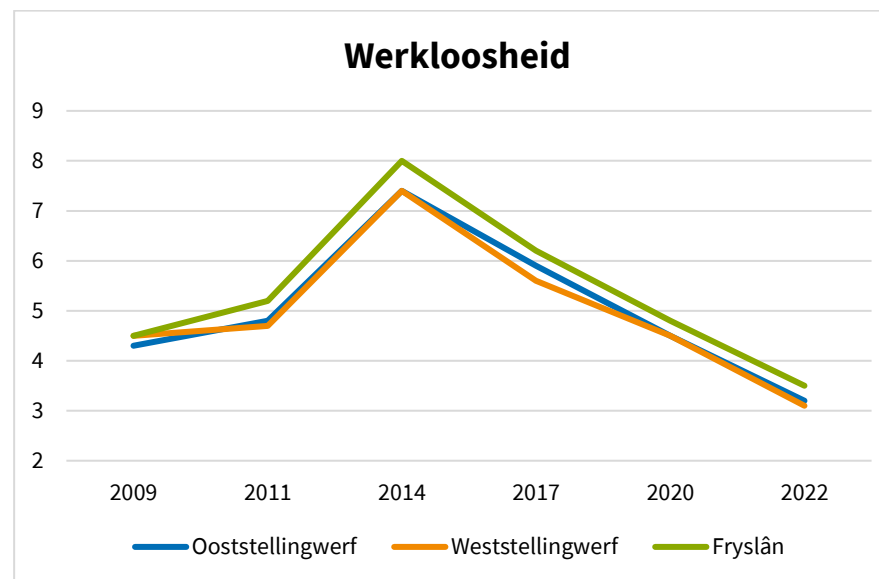
De stijging van het provinciale gemiddelde in de periode 2009-2022 is 44%. De stijging van het inkomen in de twee gemeenten is gestegen met 47% respectievelijk 48% in de periode 2009-2022. Voor Ooststellingwerf gaat het om een stijging van het gemiddelde inkomen per inwoner van €18.200,- naar €26.700. In Weststellingwerf is het een stijging van €17.800,- naar €26.400,-. In de

²³ In de eerste monitoringsrapportages (nul, één- en tweemeting) werd nog niet gerapporteerd over deze indicator. Vanaf 2018 is deze indicator opgenomen. De informatie over voorgaande jaren is toegevoegd in het figuur.

geselecteerde wijken en dorpen (Oosterwolde, Haulerwijk en Noordwolde) is ook een stijging te zien, maar die is lager dan het gemiddelde in de gemeenten. Het gaat hierbij om een stijging tussen de 37% en 42%.

Werkloosheid²³

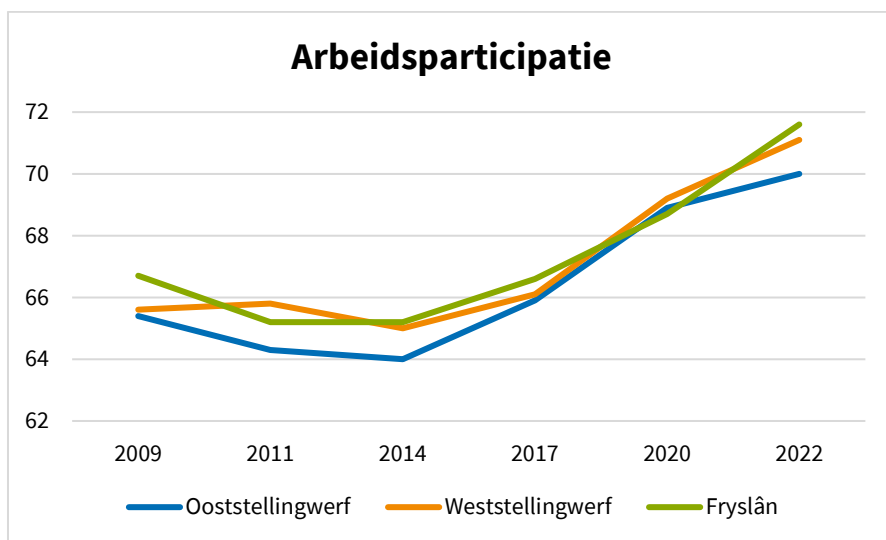
Het doel was dat de werkloosheid in zeven jaar tijd zou dalen naar het provinciaal gemiddelde. Het resultaat is dat de werkloosheid in de aandachtsgebieden iets lager is dan het provinciale gemiddelde. Het doel is behaald. Hierbij is het belangrijk om op te merken dat de werkloosheid in de aandachtsgebieden de provinciale trend volgt van een dalende werkloosheid.

Figuur 2. De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Informatie afkomstig van: Waar staat je gemeente.

Arbeidsparticipatie

Het doel was dat de participatie van inwoners in de Stellingwerven zou stijgen naar het provinciaal gemiddelde. In de veertien jaar hebben de Stellingwerven de trend van de provincie Fryslân gevolgd. In 2020 komen de Stellingwerven zelfs iets boven het Fries gemiddelde uit en is het doel behaald. In de andere jaren is het doel niet behaald omdat het gemiddelde iets lager is dan het provinciale gemiddelde.

Figuur 3. Het percentage van de werkzame beroepsbevolking t.o.v. de (potentiële) beroepsbevolking. Informatie afkomstig van CBS via waarstaatjegemeente.nl.

2.4 Resultaten en effecten

We schetsen per aandachtgebied de overkoepelende resultaten en effecten over de periode 2010-2024.

Haerenkwartier (Ooststellingwerf)

In het begin van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven werden in het Haerenkwartier gezamenlijke acties opgezet vanwege problemen met zwerfvuil, slecht onderhouden tuinen en overhangend groei. Het bleek niet eenvoudig om mensen in gang te brengen. Er was weinig vertrouwen in de overheid, weinig inspraak en weinig mogelijkheden om van onderop te werken.²⁴

Er is in de eerste fase van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven veel aandacht besteed aan het betrekken van mensen. Om mensen te activeren, is een wijkteam opgezet, die niet bestond uit enkel gezinscoaches, maar ook uit wijkcoaches, welzijnswerkers, de woonstichting, de gemeente en leden van de bewonerscommissie van de wijk. Door het wijkteam breder op te zetten, probeerde de gemeente iedereen te betrekken.²⁵ Daarnaast krijgen de verschillende betrokken organisaties zicht op welke activiteiten er zijn en kunnen ze onderling afstemmen.²⁶ Ook de dorpencoördinator speelt hier een belangrijke rol in. Na veel inzet is het in het Haerenkwartier gelukt om structureel nieuwe actieve bewoners te vinden, waardoor ook nieuwe projecten zijn gestart.

Zo kwamen in de periode rond 2013 projecten zoals 'Voor-de-Wijk-door-de-Wijk', 'Mannen 2.0', Buurtbemiddeling, 'het 8ste Wonder' en workshops als 'Levensverhalen vertellen' tot stand.²⁷ Deze deelprojecten richtte zich voornamelijk op het sociale aspect van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven, zoals het tegengaan van eenzaamheid en buurtproblemen. Daarnaast zijn vanuit woonstichting Actium en welzijnsinstelling Scala

²⁴ Partoer (2013). Methodiekb beschrijving; Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.

²⁵ Partoer (2013). Methodiekb beschrijving; Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.

²⁶ Partoer (2013). Methodiekb beschrijving; Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.

²⁷ Voor een compleet overzicht van de activiteiten gedurende dit project, zie bijlage II.

verschillende projecten opgestart zoals een prijsvraag vanuit Actium met betrekking tot het opknappen van het voorplein van de Buurthuiskamer het Ketelhuis en een project voor pubermeisjes vanuit Scala over techniek.

Een conclusie van de eerste zeven jaar was dat het lastig blijft om in het Haerenkwartier projecten van onderop te starten, omdat weinig mensen betrokken blijven. Vaak komt dit doordat bewoners niet altijd de capaciteit hebben om zelf zaken te organiseren.²⁸ In de eerste zeven jaar lag de focus grotendeels op sociale deelprojecten. Zo is veel geïnvesteerd in maatschappelijke participatie, wonen, kinderen en jongeren. De keerzijde van deze focus op het sociale was dat de inwoners van het Haerenkwartier vonden dat hun wijk in deze eerste periode achteruit is gegaan, omdat ze zelf geen fysiek resultaat zagen.²⁹

Een belangrijke verandering voor het Haerenkwartier is de wijkvernieuwing, die in 2017 is opgestart. Voor dit initiatief is een klankbordgroep van 35 wijkbewoners gevormd. Dit deelproject had de insteek om de huizen te vernieuwen en de huizen ook direct energiezuinig te maken.³⁰ Het energiezuinig maken van de huizen zorgde er vervolgens weer voor dat het besteedbaar inkomen van de inwoners omhoog zou gaan omdat er minder geld aan wonen uitgegeven hoeft te worden.³¹

In de jaren die volgden is aandacht gebleven voor de fysieke omgeving. Zo bestaat sinds 2020 de werkgroep Ketelhuis, dat heeft geresulteerd in de komst van de Buurthuiskamer het Ketelhuis. Deze wordt gerund door een medewerkster van het Leger des Heils. In de Buurthuiskamer worden allerlei

activiteiten georganiseerd waar mensen bij elkaar kunnen komen.³² Daarnaast ontstaan in een inloophuis (dat er was gedurende de wijkvernieuwing) er verschillende sportclubjes, een weggeefwinkel en een kookclub.³³ Verder zijn er ook specifieke deelprojecten voor bepaalde doelgroepen of onderwerpen geweest in het Haerenkwartier. Zo richt het deelproject Young Leaders zich bijvoorbeeld op de jongeren uit de wijk.

De wijkvernieuwing en betrokkenheid van de klankbordgroep heeft bijgedragen aan een positievere houding van de inwoners naar bijvoorbeeld Actium en de gemeente. Ook in de wijk spreken inwoners elkaar aan op onbehoorlijk gedrag. Er is meer sociale cohesie, mensen zijn positiever en voelen ze zich meer gehoord en gezien.³⁴ Daarnaast zijn de georganiseerde participatieprojecten succesvol geweest in het laten participeren van inwoners in de samenleving. Zo zijn veel oud-deelnemers van zulke projecten nu doorgestroomd naar betaald werk of andere zinvolle dagbesteding.³⁵

Een aantal **lessen** vanuit het Haerenkwartier zijn dat het cruciaal is dat de keuzes met betrokkenen in de wijk (snel) genomen worden. Lang doormodderen zonder concrete keuzes te maken zorgt ervoor dat mensen afhaken en weinig vertrouwen krijgen. Het helpt als vanuit de gemeente één aanspreekpunt beschikbaar is. Dit zorgt niet alleen voor draagvlak, maar ook dat de mensen geactiveerd en actief blijven. Daarnaast is het ook belangrijk om snel resultaten te zien, bijvoorbeeld door het doen van fysieke aanpassingen.

²⁸ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven; Proces-/deelprojecten evaluatie.

²⁹ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven; Proces-/deelprojecten evaluatie.

³⁰ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

³¹ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

³² Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

³³ Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

³⁴ Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

³⁵ Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

Oosterwolde-Zuid (Ooststellingwerf)

Er heeft begin 2000 een grote fysieke renovatie in Oosterwolde-Zuid plaatsgevonden. Dit is in goed overleg met de buurt gegaan, waardoor er veel draagvlak was in de wijk voor de uitgevoerde plannen.³⁶ Daarnaast is er later tijdens het project Aandachtsgebieden Stellingwerven ook aandacht geweest voor het sociale aspect in de wijk.

In de eerste perioden van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven waren er in Oosterwolde-Zuid geen activiteiten gericht op het versterken van de sociale cohesie. Er werd vanuit de bewonerscommissie namelijk uitsluitend aan de fysieke publieke ruimte gewerkt.³⁷ Zo zijn rond 2013 plannen gemaakt om het schoolplein als buurtplein in te richten en zette de wijk zich in tegen zwerfvuil en het schoonhouden van de wijk. Ook is er een wijkscan opgezet waarbij in de gaten wordt gehouden wie mogelijk hulp nodig heeft in het onderhouden van hun tuin. Dit gebeurt onder andere in samenwerking met Voor-de-Wijk-door-de-Wijk.³⁸ Later worden er wel meer deelprojecten opgericht met een socialer karakter, zoals de inzet van buurtsportcoaches en het opzetten van naschoolse activiteiten.³⁹

De inwoners zijn zeer actief in de wijk, wat voor goede wijkvergaderingen en enthousiasme zorgt. Ook is de bewonerscommissie van Oosterwolde-Zuid zeer actief en vertegenwoordigd in de kernteam van Ooststellingwerf.⁴⁰ Daarnaast worden er, ondanks de focus op de fysieke ruimte, ook gesprekken gevoerd over de noodzaak voor jeugdactiviteiten en creëert het opknappen van het oude industrieterrein ook werk voor de bewoners.

Nadat de aanpassingen aan het fysieke zijn doorgevoerd, heeft de gemeente in de latere fasen meer aandacht besteed aan de sociale thema's zoals participatie, wonen, en de leefsituatie van kinderen en jongeren.⁴¹ Hiervoor zijn verschillende deelprojecten in gang gezet, zoals het opzetten van naschoolse activiteiten en wijkteams.⁴²

Vanaf 2018 zijn in Oosterwolde-Zuid geen nieuwe deelprojecten meer opgestart. De gemeente geeft aan aandacht te blijven hebben voor de wijk. Dit blijkt uit een aantal fysieke aanpassingen, zoals het plaatsen van ondergrondse containers en de aandacht voor het groen in de wijk. Met de fysieke veranderingen zijn ook nieuwe bewoners naar de wijk toegetrokken, die zich goed inzetten voor de wijk.⁴³ Daarnaast wordt in een specifiek wooncomplex in de wijk de fysieke leefomgeving onderhouden en gecontroleerd door een 'conciërge', die vanuit Voor-de-Wijk-Door-de-Wijk werkt. Deze conciërge geeft ook signalen door aan de bewonerscommissie. Daarnaast is er ook een spreekuur ingesteld waarbij inwoners met vragen terecht kunnen.⁴⁴

Het gaat goed in Oosterwolde-Zuid, zowel op de fysieke omgeving als op het sociale gebied. Dit heeft ervoor gezorgd dat Oosterwolde-Zuid zich in het voorjaar van 2019 heeft teruggetrokken als aandachtsgebied binnen het project Aandachtsgebieden Stellingwerven.⁴⁵ De gemeente blijft nog wel één keer per jaar aansluiten bij een bestuursvergadering en blijft reageren op signalen waar nodig, maar de voortgang van de wijk wordt hierna niet meer gemonitord.

In de monitoring zijn geen lessen geformuleerd voor Oosterwolde-Zuid vanwege de beperkte tijd dat de wijk een aandachtsgebied was. Op basis van

³⁶ Partoer (2013). Methodiekbeschrijving; Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.

³⁷ Partoer (2013). Methodiekbeschrijving; Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.

³⁸ Partoer (2013). Methodiekbeschrijving; Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.

³⁹ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven; Proces-/deelprojecten evaluatie.

⁴⁰ Partoer (2013). Methodiekbeschrijving; Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.

⁴¹ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven; Proces-/deelprojecten evaluatie.

⁴² Voor de volledige lijst met activiteiten, zie bijlage II.

⁴³ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁴⁴ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁴⁵ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

gesprekken formuleren we aan aantal **lessen** op basis van de situatie in Oosterwolde-Zuid. Zo bleek de wijkvernieuwing een goed begin om verandering te bewerkstelligen. De bewonerscommissie vulde hierin een belangrijke rol, door te bemiddelen tussen de projectorganisatie en inwoners. Ook dit werkte erg goed.

Haulerwijk (Ooststellingwerf)

Haulerwijk is in 2013 als pilotgebied toegetreden tot het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. Het dorp had voornamelijk te kampen met veel jeugdproblematiek. De gemeente Ooststellingwerf zag vanuit het project Aandachtsgebieden Stellingwerven positieve veranderingen in Oosterwolde en wilde dit ook in Haulerwijk toepassen.⁴⁶

In de monitoringsrapportage uit 2016 wordt Haulerwijk voor het eerst beschreven. Er zijn tussen 2013 en 2016 twee deelprojecten opgestart, namelijk Jeugd Haulerwijk en Meer voor Haulerwijk. De deelprojecten richtten zich op kinderen en jongeren. Dit sluit aan bij de problematiek die toen speelde. Van een integrale aanpak gericht op fysieke en sociale veranderingen is in Haulerwijk dan nog geen sprake.

Vanaf 2017 volgt het project 'Het betrokken dorp'. Met dit deelproject wil de gemeente sociale cohesie en maatschappelijke participatie bevorderen.⁴⁷ Het deelproject levert al snel veel initiatieven vanuit bewoners en verenigingen op. Dit komt mede door de sterke positie van het Plaatselijk Belang in Haulerwijk. Het Plaatselijk Belang en 'Het betrokken dorp' trekken gezamenlijk op en leggen verbindingen. Zo wordt problematiek die speelt in Haulerwijk bespreekbaar gemaakt en worden maatschappelijke organisaties gestimuleerd om zelf mee te werken en oplossingen te zoeken. In Haulerwijk is de fysieke

leefomgeving in de eerste fasen geen speerpunt, mede omdat de pilot gemeentelijk groen succesvol is afgerond.⁴⁸

In 2020 zijn de effecten van 'Het betrokken dorp' beter zichtbaar. Zo zijn er tientallen dialooggesprekken gevoerd met individuen en organisaties, en zijn Young Leader trainingen aangeboden aan jongeren. Deze 25 à 30 jongeren die het Young Leaders programma hebben afgerond, hebben vervolgens ook ondersteund bij de opening van het dorpspark met catering en het *oppimpen* van de jongeren ontmoetingsplek. Door het project Aandachtsgebieden Stellingwerven heeft Haulerwijk extra (landelijke) aandacht gekregen. Dit heeft onder andere geresulteerd in het ontvangen van subsidies vanuit Maatschappelijke Diensttijd en een aantal externe fondsen en het aantrekken van organisaties buiten het dorp, zoals Noorda en Co voor de Young Leaders trainingen. De dorpsgesprekken, de Young Leaders trainingen en activiteiten in het dorp hebben geleid tot meer (jonge) actieve vrijwilligers. Daarnaast is het park opgeknapt, is er meer sociale cohesie en begrip ontstaan tussen jong en oud in het dorp, en is het aantal overlastmeldingen in Haulerwijk met 70-80% afgenomen.⁴⁹

In de laatste fase van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven is, naast de voortzetting van het Young Leaders-project, ook ingezet op ontmoetingsplekken en de fysieke leefomgeving in Haulerwijk. Zo is er onder andere een fiets-, wandel- en skeeler pad met goede verlichting aangelegd in het dorpspark, en bleek er vanuit de inwoners energie te zitten bij de voetbalvereniging en sporthal de Bongerd.⁵⁰ De voetbalaccommodatie was aan vervanging toe en is in 2022-2023 volledig duurzaam vernieuwd met inzet van gemeentelijke financiële middelen. Zo is een nieuwe, brede accommodatie

⁴⁶ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven; Proces-/deelprojecten evaluatie.

⁴⁷ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven; Proces-/deelprojecten evaluatie.

⁴⁸ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁴⁹ Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁵⁰ Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

beschikbaar gekomen voor het gehele dorp Haulerwijk.⁵¹ Deze accommodatie is expliciet niet enkel voor de sporters bedoeld, maar als brede ontmoetingsplek voor het gehele dorp. Daarnaast is door de overname van het beheer en exploitatie van de sporthal door een nieuwe lokale stichting meer draagvlak en betrokkenheid gecreëerd voor het gebruik van de accommodatie. Om dit multifunctionele gebruik van de sporthal nog meer te stimuleren, zijn er momenteel ook gesprekken met het dorps huis de Enter om hierin (beter) samen te werken.⁵² De sporthal en het dorps huis zitten namelijk onder één dak.

Lessen vanuit Haulerwijk zijn dat het belangrijk is dat inwoners achter de ideeën staan om de activiteit tot een succes te maken. Het is daarnaast belangrijk om oog te hebben voor de verschillende belangen die er spelen in het dorp. Een vaste groep vrijwilligers die actief is in meerdere organisaties kan helpen voor de borging van activiteiten. Ook het hebben van een langdurige dorpencoördinator vanuit de gemeente draagt positief bij aan in de borging en uitvoering van de (deel)projecten.

Noordwolde (Weststellingwerf)

In Weststellingwerf is Bestemming Noordwolde het gekozen project binnen het project Aandachtgebieden Stellingwerfen. In elk van de zes projectfasen is aandacht geweest voor de integrale combinaties tussen fysieke en sociaalgerichte deelprojecten.

In de eerste jaren tot 2016 is de focus gelegd op fysieke deelprojecten, zoals Buitengewoon Noordwolde, verdere invulling van multifunctioneel centrum 't Vlechtwerk en Verkenning Buitenschil Noordwolde.⁵³ De keuze voor fysieke

focus sloot aan op de wensen van de inwoners. Daarnaast gelooft de gemeente dat de aanpak van de problemen in de fysieke leefomgeving voorwaardelijk is voor het succesvol aanpakken van sociale zaken. De gemeente heeft de top-tien ergernissen opgehaald en aangepakt. Ook zijn er een aantal andere sociale deelprojecten opgestart, zoals de inzet binnen 'Buitengewoon Noordwolde' van werkzoekenden en vrijwilligers om de fysieke aanpassingen te realiseren, wat een sociaal effect tot resultaat zou kunnen hebben.⁵⁴

In Noordwolde is de integraliteit ook zichtbaar door de oprichting van de kerngroepen 'Bestemming Noordwolde' en 'Buitengewoon Noordwolde'. Hierbij werken bewoners en ondernemers samen met een professioneel bedrijf bij het aanpassen van de fysieke leefomgeving.⁵⁵ Ook is het Manaplein aangepakt. Daarnaast zijn er andere fysieke aanpassingen gedaan, zoals bijvoorbeeld de aanleg van speelvoorzieningen, de komst van een parkeerterrein, een multifunctioneel sportveld voor de jeugd en een wandelpad.⁵⁶ Voor de zachte, sociale kant is gekeken naar de inzet van professionals. Zo is het deelproject 'Vlechtwerkers' opgestart, waarbij een aantal gemeentelijke professionals aan de slag gingen om een spil te vormen tussen de zorgverleners en zorghebbenden.⁵⁷ Uit dit deelproject zijn vervolgens ook de gebiedsteams van de gemeente ontstaan.

Sinds 2017 richtten de meeste deelprojecten zich op de sociale aspecten, met de verwachting dat ze ook een fysieke invloed hebben. Er is bijvoorbeeld veel aandacht geweest voor het thema gezondheid, omdat dit voor veel langdurig werklozen in het dorp een van de redenen bleek voor het niet participeren in de samenleving.⁵⁸ Daarnaast bleek de ambitie onder ondernemers groot,

⁵¹ Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerfen.

⁵² Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerfen.

⁵³ Voor een complete lijst van de activiteiten, zie bijlage II.

⁵⁴ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtgebieden Stellingwerfen; Proces-/deelprojecten evaluatie.

⁵⁵ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtgebieden Stellingwerfen; Proces-/deelprojecten evaluatie

⁵⁶ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtgebieden Stellingwerfen; Proces-/deelprojecten evaluatie.

⁵⁷ Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtgebieden Stellingwerfen; Proces-/deelprojecten evaluatie.

⁵⁸ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerfen.

bijvoorbeeld bij Rotan in Beeld, maar het faciliteren van grote deelprojecten van onderop bleek voor de gemeente nog een uitdaging. Er ontstonden echter wel allerlei initiatieven in het dorp. Dit komt mede door de langdurige aandacht, het eerder uitgevoerde opbouwwerk, een sterk buurthuis, een betrokken Plaatselijk Belang en de energie van de inwoners, ondernemers en projectleiders in Noordwolde.⁵⁹

Ook in de perioden die volgden na 2018 zijn de deelprojecten zeer succesvol, in de zin dat de vooraf geplande input voor de deelprojecten gerealiseerd is.⁶⁰ Zo zijn bewonersinitiatieven gefaciliteerd, zijn magazines over Noordwolde gepubliceerd, is meer inzicht verkregen van de problematiek in Noordwolde middels BAAS-Pizza sessies en is meer samenwerking ontstaan tussen professionals en inwoners om deze problematiek aan te pakken.⁶¹ Ook zijn meer mensen maatschappelijk actief geworden.⁶² Daarnaast zijn er meerdere succesvolle locaties en organisaties toegevoegd in Noordwolde, zoals de vestiging van een bibliotheek en van het gemeentelijke gebiedsteam in het multifunctioneel centrum 't Vlechtwerk. Datzelfde gebouw vormt de uitvalsbasis voor de dorpsconciërge en de Buurthuushulp. De dorpsconciërge kent veel mensen in het dorp, is bij iedereen bekend en creëert verbindingen – onderling en met professionals. Zo probeert hij ook mensen te motiveren om een stap op de participatieladder te zetten. Ook coördineert hij de Buurthuushulp, waarin vrijwilligers mensen helpen bij kleine klusjes rond het huis. De functie is inmiddels structureel onderdeel van de gemeentelijke organisatie, net als de projectwerkgroep 'Je straat en je buurt'. Tot slot is de dorpshuisfunctie door dorpelingen zelf vormgegeven in 't Buurthuis en zijn

extra investeringen gedaan in de persoonlijke ontwikkeling van jongeren in het dorp.⁶³

In de laatste voortgangsrapportage uit 2024 komt naar voren dat ondernemers initiatief hebben genomen om met eigen middelen de lege winkels in de Hoofdstraat gebruiksklaar te maken.⁶⁴ Hierdoor werd de instap makkelijker voor andere ondernemers, waardoor sinds enkele jaren alle winkelpanden gevuld zijn. Daarnaast hebben 50 jongeren door de Talentenplek doelen gerealiseerd en perspectief gekregen, is er elf keer een dorpskrant door en voor het dorp uitgebracht en heeft het thema 'Je straat en je buurt' geleid tot meer beweging en sociale cohesie in Noordwolde. Zo worden bijvoorbeeld bij de zogenoemde Buurtbakkies meer contacten gelegd tussen de verschillende inwoners. Het succes van de Buurtbakkies heeft ervoor gezorgd dat dit concept nu ook elders in de gemeente wordt toegepast. Dorpsbewoners geven aan trots te zijn om in Noordwolde te wonen.⁶⁵

Lessen vanuit Bestemming Noordwolde zijn voornamelijk te vinden in de borging van deelprojecten. Hoewel veel mensen betrokken zijn en samenwerkingen goed zijn, bleef de continuïteit van de bemensing een aandachtspunt. Er is vergeleken met de andere aandachtsgebieden relatief veel verloop in Noordwolde geweest, waardoor er op tijden weinig sprake was van kennisborging. Dit heeft invloed op de opvolging van succesvolle (deel)projecten in Noordwolde. Daarnaast laat de gemeente zien dat, op het moment dat goed samen wordt gewerkt met de bewoners, de juiste deelprojecten opgezet kunnen worden en vanuit onderop goed samengewerkt kan worden.

⁵⁹ Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁶⁰ Zie bijlage II voor een overzicht van alle projecten.

⁶¹ Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁶² Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁶³ Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven; Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁶⁴ Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

⁶⁵ Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.

3. Conclusies en lessen voor de toekomst

We schetsen in dit hoofdstuk onze conclusies en lessen voor de toekomst.

Conclusie 1. Het project Aandachtsgebieden Stellingwerven is een voorloper geweest op het gebied van integraal werken én werken vanuit behoeften van inwoners.

Het project Aandachtsgebieden Stellingwerven is gestart met een ambitie om langdurig aandacht te besteden aan wijken en dorpen met soortgelijke problematiek zoals generationele armoede, lage (arbeids)participatie en slechte welvaart. Bij aanvang van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven is een aantal uitgangspunten gekozen die de basis vormden voor de veertien jaar die volgden. Zo is in de opzet gekozen voor een aanpak dat zich richt op veranderingen in zowel de fysieke als sociale leefomgeving van de inwoners. Door eerst fysieke veranderingen door te voeren, is snel tastbaar resultaat te zien. Dit helpt om de inwoners te motiveren om te participeren bij de aanpak van de sociale onderdelen, en zorgt daarnaast ook voor meer draagvlak. Daarnaast is er bewust gekozen voor een aanpak waarbij vanuit onderop wordt gewerkt in plaats van bovenaf. Dit zorgt ook voor meer draagvlak en borging van ideeën, omdat ze uit de samenleving zelf komen. We zien de combinatie van een aanpak met fysieke en sociale veranderingen en het werken van onderop als randvoorwaarden voor het bereiken van de doelgroep en de doelstellingen.

Conclusie 2. Vanaf het begin is goed nagedacht over de opzet van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. Het is alleen niet duidelijk waarom is gekozen voor een looptijd van veertien jaar.

Het project Aandachtsgebieden Stellingwerven is in verschillende fasen opgezet, waarbij bij elke fase gekeken kon worden wat de aandachtspunten zouden zijn. Hierbij kon gekozen worden voor enkel fysieke aanpassingen,

enkel sociale, of een combinatie. Bij elke fase horen verschillende deelprojecten, die bijgestuurd konden worden per nieuwe fase. Dit is positief, omdat het zorgt voor specifieke en vastgestelde momenten voor een check of de juiste projecten opgestart worden, en om te kijken wat wel of niet werkt. We zijn kritischer op de doorlooptijd van veertien jaar omdat niet duidelijk is waarom voor deze specifieke lange doorlooptijd is gekozen. Hoewel een langlopend traject dat over verkiezingsjaren heengaat aan te raden is, is veertien jaar lang. Indien er voor zo'n lange doorlooptijd wordt gekozen, is het belangrijk te onderbouwen waarom voor deze periode middelen naar één gebied gaat vanuit de provincie.

Conclusie 3. Er is vanaf het begin aandacht geweest voor monitoring van het project Aandachtsgebieden Stellingwerven. De monitoring heeft consistent plaatsgevonden met beperkte wijzigingen.

Het is positief dat vanaf het begin nagedacht is over het extern monitoren van de voortgang tijdens het traject. Dit geeft de gemeenten en de provincie handvatten om op basis van de bevindingen en inzichten daar waar nodig bij te sturen. Zo worden deelprojecten die minder succesvol zijn, sneller gestopt en kunnen de gereserveerde middelen ergens anders voor gebruikt worden. Ook kunnen op deze manier succesvolle deelprojecten worden voortgezet.

We zijn kritischer naar waar de monitoring op plaats heeft gevonden en waar de monitoring toe heeft geleid. In de beginfase is gekozen voor een grote set aan indicatoren op verschillende thema's. Vervolgens is gekozen om te rapporteren op drie hoofdindicatoren, namelijk de (arbeids)participatie verhogen, werkloosheid verlagen en inkomen verhogen. Uit de evaluatie blijkt dat dit alsnog niet de juiste indicatoren zijn geweest voor het traject. Ze bleken namelijk lastig meetbaar, en gaven niet de zachte kant van de veranderingen in

de Stellingwerven aan. Alternatieve voorbeelden die zijn genoemd, zijn brede welvaart, aantal schoolverlaters, of het gebruik van alcohol en drugs. Hierdoor is het lastig te bepalen of de veertien jaar aandachtsgebieden heeft geleid tot het doorbreken van overerving van armoede en andere langdurige problemen.

Conclusie 4. De samenwerking tussen de provincie en gemeenten beoordelen we als minimaal.

Gedurende de veertien jaar is een prima samenwerking geweest tussen de gemeenten en de andere betrokkenen. Zo hebben de gemeenten onderling en met andere externe partijen veel samengewerkt. De provincie Fryslân is gedurende het project beperkt betrokken geweest. Hun betrokkenheid wordt gekenmerkt als de financierende partij, en ze hebben zich inhoudelijk niet veel bemoeid met het project. Er zijn op bestuurlijk niveau bij vrijwel alle partijen veel wisselingen geweest, waardoor de initiële gedachten achter het project zijn verwaterd en ook niet goed zijn overgedragen. Hoewel dit logisch is in een langlopende periode, heeft dit ook invloed gehad op de betrokkenheid van de organisaties bij het project. Op ambtelijk niveau zijn een aantal wisselingen geweest, waarbij de overdacht niet altijd volledig was. Uitzondering hierin zijn de dorpscoördinatoren, die vanaf het begin betrokken zijn en ook een belangrijke spil zijn geweest in het project en de deelprojecten, en nog steeds ook zijn in de verschillende gebieden. Dit heeft gezorgd voor een stabiele factor, niet alleen voor de doorgang van het project en deelprojecten maar ook vooral voor de inwoners.

Conclusie 5. De gemeenten hebben goed gebruik gemaakt van bestaande partijen en/of kennis bij de uitvoering van de deelprojecten.

Gedurende de veertien jaar is vanuit andere hoeken ook aandacht gekomen voor de aandachtsgebieden. De gemeenten Weststellingwerf en Ooststellingwerf hebben hier op in durven springen en zijn samenwerkingen aangegaan met (nieuwe) andere organisaties in het tot stand brengen van de ideeën in de deelprojecten. Zo is er een medewerkster van het Leger des Heils aangesteld voor het managen van het Buurthuiskamer het Ketelhuis. De gemeenten werken samen met Noorda en co. voor de Young Leaders projecten en met

andere welzijnsorganisaties en woningcorporaties bij de andere projecten met jongeren. Op deze manier proberen de gemeenten niet zelf het wiel uit te vinden, maar maken ze gebruik van de bestaande kennis en expertise die bij andere organisaties al aanwezig is. Dit doen ze volgens de gesproken betrokkenen op een goede manier, waarbij er veel contact onderling is, er samen gewerkt wordt en waar men van elkaar kan leren, ook als gemeenten en wijken en dorpen onderling.

Conclusie 6. Het project Aandachtsgebieden Stellingwerven heeft gezorgd voor impact in de gebieden.

Door het langlopende karakter is zichtbaar wat de resultaten en effecten zijn. Daarnaast zijn er ook resultaten geboekt die niet direct zichtbaar zijn, zoals veranderingen op het gebied van sociale cohesie en het oplossen van langdurige problematiek. Er zijn door de jarenlange aandacht aan deze aandachtsgebieden significante verschillen gemaakt in de wijken en dorpen. Zo zijn de aandachtsgebieden fysiek opgeknapt, waardoor mensen trots zijn om er te wonen en er ook meer aandacht is voor het onderhouden en goed verzorgen van de fysieke leefomgeving. Dit is in het Haerenkwartier goed te zien. In Haulerwijk en Noordwolde zijn grote stappen gezet wat betreft de jongerenproblematiek, waarbij er door het Young Leaders programma en Talentenplek nu rolmodellen zijn voor andere jongeren, en waar het gesprek nu mogelijk is tussen de verschillende inwoners. In Noordwolde, Haulerwijk, en het Haerenkwartier is er een (nieuwe) ontmoetingsplek gerealiseerd. Ook dit draagt bij aan de sociale cohesie, die is toegenomen. Al met al heeft het project Aandachtsgebieden Stellingwerven veel positieve effecten gehad. Doordat lange tijd op een specifiek gebied is gefocust, zijn er resultaten behaald die een langere tijd nodig hebben. Dit is cruciaal in het aanpakken en overkomen van intergenerationele problematiek, zoals armoede en kansenrijkheid. Ook geeft de lange aandacht ruimte om zowel langdurig het fysieke en het sociale aan te pakken, waardoor dit goed in elkaar over kan lopen.

Conclusie 7. De borging van de gerealiseerde resultaten en effecten is een aandachtspunt.

Nu het project Aandachtsgebieden Stellingwerven ten einde loopt, is het voor de gemeenten van belang om de resultaten en effecten, die zijn opgehaald bij dit project en de deelprojecten, te borgen en vastleggen. Op voorhand is nagedacht over de borging door te werken met cofinanciering. De verwachting leeft bij enkelen dat de provincie ook in de toekomst blijft bijdragen, terwijl dit niet het beeld van de provincie is. In het onderzoek is gebleken dat de gemeenten verder willen met een aantal deelprojecten. Het is soms nog vraag hoe deze gefinancierd gaan worden.

Op basis van bovenstaande conclusies formuleren we een aantal lessen voor de toekomst:

- 1. Besteed aandacht aan werken vanuit een integrale aanpak.** Het gaat hierbij om de combinatie van fysieke en sociale aanpassingen die invloed hebben op de leefomgeving van inwoners. Door eerst de fysieke leefomgeving aan te pakken, is het makkelijker om daarna de sociale problematiek aan te pakken.
- 2. Investeer structureel in de relatie met inwoners.** Zorg dat medewerkers van de gemeente oog hebben voor hun wensen en behoeften. Werk met een aanpak van onderop. Zorg daarbij voor duidelijkheid over de mogelijkheden die er zijn vanuit de gemeente. Een functie van dorpencoördinator werkt goed omdat deze persoon een rol heeft in het onderhouden van contacten met inwoners én ook binnen de gemeente de positie heeft om zaken te organiseren en in gang te zetten.
- 3. Zorg voor een duidelijke onderbouwing voor de doorlooptijd als wordt gekozen voor een meerjarig project.** Daarbij is het belangrijk om, waar mogelijk, ook ruimte te laten voor veranderingen die plaatsvinden door de tijd heen. Denk aan een veranderende politieke context of een gewijzigde economische situatie.

- 4. Maak duidelijk op welke wijze indicatoren bijdragen aan de doelstellingen van een project.** Besteed in de monitoring niet alleen aandacht aan kwantitatieve indicatoren maar neem ook kwalitatieve informatie mee. Een externe partij die de monitoring uitvoert helpt om de betrokkenen te voorzien van een kritische én frisse blik.
- 5. Investeer in samenwerking tussen betrokken partijen.** Dit kan door duidelijke afspraken te maken over rol- en taakverdeling en leg dit goed vast. Besteed daarbij ook aandacht aan de borging van financiering op lange termijn.
- 6. Zorg niet alleen voor een samenwerking tussen overheden maar betrek, naast inwoners, ook andere maatschappelijke organisaties.**

Bijlage I: Bronnen

- Auteur onbekend (2012). Opzet intentieverklaring 17 september 2012.
- CDA Statenfractie Fryslân (2009). Inisjatyfútstel Oandachtsgebieten.
- Domenie doelgericht onderzoek (2018). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.
- Domenie doelgericht onderzoek (2020). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.
- Domenie doelgericht onderzoek (2024). Voortgangsrapportage Aandachtsgebieden Stellingwerven.
- Gemeente Ooststellingwerf (2015). Eindverslag en afrekening aandachtsgebieden Oosterwolde 'Prettig wonen en jeugd'.
- Gemeente Ooststellingwerf (2015). Eindverslag en afrekening aandachtsgebieden Oosterwolde 'Werk en participeren'.
- Gemeente Ooststellingwerf (2017). Eindverslag en afrekening Aandachtsgebieden Stellingwerven 2013-2016.
- Gemeente Ooststellingwerf (2018). Eindverslag en afrekening preventielessen, aandachtsgebieden 2013-2016.
- Gemeente Ooststellingwerf (2022). Presentatie openbare ruimte Haerenkwartier.
- Gemeente Ooststellingwerf (2023). Presentatie LCGW 2023.
- Gemeente Weststellingwerf (2015). Aanvraag tot subsidievaststelling t.b.v. projecten Aanpak Aandachtsgebieden Noordwolde naar 2024, project aandachtsgebieden, fase 2.
- Gemeente Weststellingwerf (2015). Toezending aanvullende stukken / zaaknummer 134858.
- Gemeente Weststellingwerf (2016). Aanvraag tot vaststelling subsidie project Aandachtsgebieden, derde fase.
- Gemeente Weststellingwerf (2017). Beknopte tussen rapportage voortgang Bestemming Noordwolde fase 4.
- Gemeente Weststellingwerf (2021). Eindverslag Bestemming Noordwolde fase 5 (2018-2020).
- Partoer (2011). Nulmeting in de Aandachtsgebieden Stellingwerven.
- Partoer (2012). Methodiekbeschrijving Stelling nemen in de Stellingwerven.
- Partoer (2012). Methodiekbeschrijving. Stelling nemen in Stellingwerven.
- Partoer (2013). Eenmeting in de Aandachtsgebieden Stellingwerven.
- Partoer (2013). Methodiekbeschrijving Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.
- Partoer (2013). Methodiekbeschrijving. Handen uit de mouwen in de Stellingwerven.
- Partoer (2016). Factsheet evaluatie: Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven.
- Partoer (2016). Tweemeting in de Aandachtsgebieden Stellingwerven.
- Partoer (2016). Zeven jaar onderweg in de Aandachtsgebieden Stellingwerven; Proces- en deelprojectenevaluatie.

Bijlage II: Lijst van deelprojecten in de periode 2010-2024

Haerenkwartier (Ooststellingwerf)	Haulerwijk (Ooststellingwerf, vanaf 2013)	Oosterwolde-Zuid (Ooststellingwerf, tot voorjaar 2019)	Ooststellingwerf breed	Noordwolde (Weststellingwerf)
1. Aanpak met een gezicht: versteviging wijkteams 2. Buurthuiskamer 3. Buurtsportcoach 4. Werken en participeren in het Haerenkwartier en Oosterwolde-Zuid 5. Wijknet 6. Young Leaders 7. Aanpak met een gezicht: versteviging wijkteams	1. Aanpak met een gezicht: naschoolse activiteiten 2. Buurtsportcoach 3. Jeugd Haulerwijk 4. Meer voor Haulerwijk 5. Ontmoetingsplekken 6. Pilot gemeenschappelijk groen Haulerwijk 7. Pilot Terranext Groen 8. Young Leaders 9. Aanpak met een gezicht: naschoolse activiteiten	1. Aanpak met een gezicht: - Naschoolse activiteiten Versteviging wijkteams 2. Werken en participeren in het Haerenkwartier en Oosterwolde-Zuid	1. Aanpak met een gezicht: Gezinsscoach in multiprobleem situaties, inzet NASB en buurtsportcoaches, uitbreiding dorpencoördinator 2. Buurtbemiddeling 3. Buurtsportcoaches 4. Direct Werk 5. Gebiedsgericht werken 6. Participatiegericht ex-vergunninghouders 7. Participatie: investeren in sociaal kapitaal 8. Participatietrajecten 9. Preventielessen Ooststellingwerf 10. Voor de Wijk Door de Wijk 11. Wijkleerteam 12. Wijknet	1. BAAS/Pizza 2. Bewonersinitiatieven 3. Buitengewoon Noordwolde 4. Buurthuushulp 5. Buurtsportwerk Weststellingwerf 6. Doorontwikkeling economische participatie en organisatie 7. Dorp vol talent 8. Dorpsconciërge 9. Eenmalige impuls ter versterking centrumontwikkeling 10. Energiek Noordwolde 11. Extra inzet schoolmaatschappelijk werk Vensterschool Noordwolde 12. Gezond en vitaal ouder worden 13. Haalbaarheidsonderzoek Zorgcentrum Noordwolde 14. Inventarisatie en doorontwikkeling proeftuin zorg: de Vlechtwerker en pilot gebiedsteam Noordwolde. 15. Jeugdparticipatie: Vikingfestival 16. Jongerenennetwerk 17. Ken de talenten van het dorp 18. Lief- en Leedstraten 19. Middelengebruik 20. Ondernemers) 21. Ondersteuning ambitieagenda (Ondernemers) 22. Pop-up uitzendbureau 23. Rotan terug in Noordwolde 24. Sociale Cohesie 25. Sociale ondersteuning onderhoud Woningstichting Weststellingwerf 26. Straatschouwen Stimuleringsregeling Ondernemen 27. Talentenplek Noordwolde 28. Turven uit het Oosten 29. Verkenning buitenschil Noordwolde 30. Versterking van 't Buurthuis in het MFC 31. Vitale regio

KWINK groep biedt inzicht, structuur en inspiratie voor een sterke publieke sector. Dat doen we door te onderzoeken en te adviseren.

We zijn nieuwsgierig, betrokken en precies. We duiken met plezier in onderwerpen die we al kennen én in onderwerpen die nieuw voor ons zijn. We doen ons werk graag samen: met collega's, met andere bureaus en met onze opdrachtgevers en de organisaties die betrokken zijn bij onderzoeks- en adviestrajecten. Kenmerkend voor onze aanpak is dat we scherp doorvragen en pas iets beweren als we het goed uitgezocht hebben.